

PARTIZANSKA KNJIGA

Edicija
Saveznici
Knjiga 8

PARTIZANSKA KNJIGA

© Andrej Nikolaidis 2003, 2020.

© Za ovo izdanje Partizanska knjiga, 2020.

Urednici
Srđan Srdić
Vladimir Arsenić

Andrej Nikolaidis

Mimezis / Odlazak

Kikinda, 2020.

Mimezis

Razumijete: onaj ko govori je nepomičan, ostao je nepokretan dok je rečenica izgovarana, pažljivo se uzdržavajući od svakog gesta.

ŽAK DERIDA, *Istina u slikarstvu*

A1:

I SEE A DARKNESS

Bonnie Prince Billy

Moje ime je Konstantin Teofilis.

Ako vjerujete u priče o specifičnostima, predestiniranosti i top-listama nacija, svakako vam neće promaći da nosim grčko ime. Moj dobri prijatelj kaže kako je velika sreća biti rođen u grčkom jeziku, u kojem je kroz filozofe najprije progovorilo Biće, a potom kroz Novi zavjet — i sami dobri Gospod Bog. O tome vam, nažalost, ne mogu reći ništa: bježeći čas ispred jedne, čas ispred druge vojske, moja porodica je na svom putu od Žičišta do Ulcinja izgubila većinu svojih posjeda i bogatstva. Do 1974, a ta godina mi je naročito važna, do 1974. kada će Konstantin zaplakati u koševskom porodilištu i nakon dvanaest sati grčeva, koji će okončati carskim rezom, obradovati majku Anu i oca Joanisa, do 1974. će porodica Teofilis, mijeseći hljeb i pekući đevreke, provlačeći se tako kroz Prvi svjetski rat, srpsku okupaciju Crne Gore 1918, prvu Jugoslaviju, Drugi svjetski rat, mijeseći, ponavljam, peciva u maloj pekari prozaično (a prozaičnost je dobra za posao) nazvanoj „Kod Grka”, mijeseći ih i za srpske žandare, i za italijanske oficire i za mrke brkate baliste, mijeseći sve do 1945, kada djed Nikola nepogrješivim poslovnim instinktom — nazovimo ga ovom prilikom: *grčkim* — procjenjuje da dolaze teška vremena za male porodične firme i radnju zatvara, do

1974. će, reko, porodica Teofilis izgubiti posljednju i najveću dragocjenost koju je pradjed Naum ponio iz Žičišta onda kada je kao vođa karavana kiridžija u volujska kola smjestio ženu Helenu i troje sitne djece i poveo ih da život nastave u Ulcinju — izgubiće znanje grčkog jezika.

U kući u kojoj sam odrastao nikada nije izgovorena grčka riječ. Iako je to odbijao da prizna, otac je iskreno patio zbog toga. Njegova braća, koju smo posjećivali ljeti, kada bismo iz Sarajeva, gdje smo živjeli, odlazili u Ulcinj, gdje je otac na djedovom imanju nakon Velikog zemljotresa sagradio malu kuću, s mukom bi se uspjeli prisjetiti neke grčke fraze. Onda kada bi euforija porodičnih ručkova dostizala vrhunac, a domaća lozova rakija bila zamijenjena crnim vinom, *neko* od očeve braće mucavo bi zapjevao *neku* grčku pjesmu, *nešto* što je volio da pjevuši djed, u rijetkim trenucima kada nije čitao Bibliju i nije razmišljao o vlastitoj smrtnosti i paklu, taj stari grčki sveštenik koji je na koncu postao pekar. Svakako primjećujete da kažem „očeva braća”, ne „moji stričevi”. Odnosi u porodici Teofilis, osobito oni između mog oca i *njegove braće*, bili su statični i hladni — ja samo nastavljam tradiciju. *Vi, Teofilisi, ste poput grčkih kipova*, govorila mi je majka. Ako i nisu čeznuli jedan za drugim, jedan drugome nisu činili ni zlo. Pod uslovom da vjerujete kako ravnodušnost predstavlja visoki stepen mudrosti, prihvat ćete te odnose kao racionalne i korektne. Međutim: varate se ako mislite da je grčki jezik nedužan u čitavoj priči.

Pradjed Naum iz Zičišta kraj Moskopolja seli u Ulcinj. Djed Nikola se krajem devetnaestog vijeka u Kotoru ukrcava u brod koji će ga odvesti u Ameriku. Otac Joanis ubrzo po mom rođenju seli u Sarajevo. A stričevi, „očeva braća”? Jedan odlazi u Grčku. Drugog kod Kordobe ubijaju Frankovi vojnici. Treći, kapetan broda u penziji, u devedesetoj godini, osjećajući blizinu smrti, jednog nedjeljnog jutra budi ukućane i govori im: *sve prodajemo, selimo u Čantavir*, vjerujući, pretpostavljam, da ga smrt u ravnici Vojvodine neće pronaći. Umire dva mjeseca kasnije. U oporuci insistira da ga sahrane u Čantaviru: *sit sum putovanja, moje kosti ostavite tamo đe panem*, piše. Ako vjerujete u porodične istorije i izvjesne poduke koje pruža mitologija geneologije, sve u meni govori: *putuj!* Pa ipak, ja mirno ležim u babinom stanu na Grbavici.

Pripovijedam li vam ovu porodičnu istoriju s ponešto žara i nježnosti — koja i mene iznenađuje — činim to zato što je rano jutro, i ja se još uvijek snen prevrćem u udobnom starinskom krevetu. Udobnost kreveta je kriva što jutros prošlost vidim kao sistem smislenih postupaka i očekivanog feedbacka okolnosti. Što je prinčevski luksuz za nekoga ko nizašta na svijetu ne bi pristao da iznova doživi niti jedan jedini dan svoje mladosti, nekoga ko se, zapravo, najdublje stidi svakog dana koji je proživio, nekoga ko, kada pogleda unatrag na svoj život, poput svakog čovjeka koji drži do sebe, može jedino reći — *I See A Darkness*.

Jutro kroz zastore prodire u sobu, obezbjeđujući mojoj priči — oreol. Ova dosjetka sa svjetlošću

jeste jeftina, ali molim vas: mitologija se i tvori od jeftinih stvari. Kad pomislim na *Mona Lizin osmijeh*, namah gubim kriterij i svaka mistifikacija čini mi se prihvatljivom. Anything goes!

Obično se, kada treba donijeti važnu odluku, kaže: pusti neka prenoći. A istina je zapravo drugačija: čovjek je tupav ujutro, tupav u podne i tupav uveče. Tupavost je, štaviše, najveća upravo ujutro. Jeste li se pitali zašto je seks najbolji baš jutrom, onda kada dolazi kao prva stvar po buđenju? Zato što naš mozak — kojega, ionako, kako znamo koristimo tek petnaestak posto — tada najsporije i najlošije funkcioniše. To malo krvi koja se bezvoljno uputila put mozga tada je najlakše skrenuti naniže. Snen čovjek pod toplim pokrivačima je kao sretna vjerenica u radnji s vjenčanicama — sve mu možete prodati.

Ako vjerujete u literarne modele; ako ste skloni da prihvatite tezu po kojoj literatura, od Svetih knjiga naovamo uobličava stvarnost makar u mjeri u kojoj ova utiče na nju, još ako ste uz sve to i determinista, pomislićete: evo ga još jedan koji leži u prvom poglavlju — ovo će biti neka oblomovština. Ako je sve gore navedeno dio vašeg svjetonazora, ali vas je iskustvo namjesto determinizmu naučilo nihilizmu, reći ćete: najgori su ovi koji isprva mirno leže — ovo je neki grčki Korčagin, neki neurotični revolucionar ili masovni ubica, kao da tu ima razlike.

Postelja u kojoj ležim je raj za *jugonostalgicare*, tu specifičnu lokalnu vrstu ljudi iskreno posvećenih odbijanju činjenica i njihovog zdravorazumskog

tumačenja. Krevet, kupljen nakon što je 1991. odselio posljednji babin podstanar, Grks Hidre koji je u Sarajevu studirao poljoprivredu, proizveden je u „Simpu”, Vranje, Srbija. Jastuk i posteljina, tetkin novogodišnji poklon, koju je baba od sredine osamdesetih čuvala u ormaru i koja i jutros snažno miriše na lavandu kojom ju je štitila od moljaca, nosi *trade mark* „Lio”, Osijek, Hrvatska. Napokon, zahvaljujući sarajevskim hladnim majskim noćima, obukao sam i stari džemper za skijanje, firme „Rašica”, Slovenija.

Ali, šta ja to radim jutros, zagledan u prošlost, u postelji koja bi se pravosnažno imala smatrati i instalacijom ili nekom drugom formom savremene umjetnosti, koja bi pod imenom kakvo je „YU: R. I. P” ili „Bio jednom jedan krevet: bila jednom jedna zemlja” mogla biti izložena u nekoj od evropskih prijestoničkih galerija, ali eto, dijeleći sudbinu ko zna koliko drugih zagubljenih remek-djela, trune u stanu moje babe?

Donosim najvažniju odluku u životu.

Samo mjesec dana ranije, prije nego je poštar zakucuo na moja vrata i uručio mi dva pisma — jedno iz Bosne, drugo iz Holandije, nisam mogao ni pomisliti da ću ovo jutro dočekati u Sarajevu, gradu koji sam napustio deset godina ranije, vjerujući da ga napuštam zauvijek. *Uvijek* sam bio sklon patetično-tragičnim razrješenjima: kada se ljubi, ljubi se samo jednom; kada se odlazi, odlazi se zauvijek; kada se kreće u rat, onda se i gine. U životu, međutim, rijetko dolazite u priliku da primijenite svoj rafinirani osjećaj za tragično, te se zamišljeni uzvišeni princip najčešće

troši na trivijalnosti. Pa na kraju biva samo: kada se pije, pije se do padanja u nesvijest; kada se bježi, bježi se brzo; kada se zaboravlja, zaboravlja se potpuno. Samo mjesec dana ranije bio sam uvjeren da nikada više neću doći u tu zastrašujuću situaciju — da donosim važne odluke. Konačno, nekoliko godina potrošio sam nastojeći da organizujem miran život, bez putovanja i transakcija emocijama, život ispunjen lijepom umjetnošću, pisanjem i svakodnevnim ritualima, od jutarnjeg ispijanja kafe do popodnevničkih šetnji. Naporno i uporno sam radio na tome — nisam li otud imao pravo nadati se uspjehu?

Poštar Paško je jedna od rijetkih osoba kojoj se iskreno obradujem — barem je tako bilo do tog dana. Poneka knjiga, pismo nekog čitaoca i svakih petnaest dana redovna isporuka od deset diskova koja je stizala od mog dilera muzikom: to je ono što mi je Paško donosio. Nije bilo razloga da ne volim tog čovjeka, moram reći, i pored sve moje sklonosti mizantropiji. Bez pisama čitalaca se svakako moglo, ali knjige i diskovi značili su mi doista mnogo. Moja *mirna egzistencija* o kojoj vam govorim, bila je projektovana kao *flatline* na aparatu za održavanje života; dugačka ravna linija ravnodušnosti, koja bi poskočila tek pred ponekom knjigom ili pop albumom. Stvar bi se, naravno, ubrzo vratila u normalu, u signalizaciju kliničke smrti. Sve do novog Paškovog dolaska, kada bi miris svježeg štampane knjige ili digitalni zapis na *scratch protected* površini diska djelovao na mene poput naglog strujnog udara s aparata za reanimaciju. *Ovako se već može živjeti,*

mislio sam to jutro. A onda je na moja vrata pokucao Paško.

Čitao sam Kurejšija, „Budu iz predgrađa” i slušao Bahovu „Pasiju po Mateju”. S vremena na vrijeme pogledao bih Nolu, svog tri mjeseca starog rotvajlera, tek da bih se uvjerio da je teorija Aleksandra Bečanovića o uticaju Baha na životinje bila tačna. Kada sam mu rekao kako sam zapazio da moj pas zaspri uvijek kada pustim Baha, Bečanović je rekao: *Naravno. Bah u čovjeku uništava sve animalno. A budući da je animalno jedini sadržaj životinje, Bah egzorcirajući iz nje animalno, nužno čini da ona pada u — ništavilo.* Nola je doista spavala na svojoj prostirci ispod police s knjigama. Pazeći da je ne probudim ustao sam i otvorio ulazna vrata.

Jedno je pismo, dakle, bilo iz Sarajeva; drugo mi je stiglo čak iz Amsterdama. Siguran u identitet pošiljaoca amsterdamskog glasa, prepustio sam se radoznalosti: ko mi to piše iz Sarajeva?

Sjeo sam natrag u fotelju i pročitao:

Dragi Konstantine! U ime Organizacionog odbora za obilježavanje desetogodišnjice mature — IV2, pozivamo te da prisustvuješ proslavi koja će 7. maja u 20 sati biti održana u hotelu Holiday Inn. Svoj dolazak svi pozvani su već potvrdili, uključujući i one koji dolaze iz SAD i Kanade. Vidimo se u Sarajevu. Alisa Matić i Iman Mehmedbašić.

Ova imena nisu mi ništa značila. Djevojke su vjerovatno udate i nose muževo prezime. A i da nije

tako, sva je prilika da ih se ne bih sjetio. Jer, koji se tip djevojaka uvijek gurao u sve zamislive Odbore i Forume, od Saveza pionira u osnovnoj školi do Dramske sekcije u gimnaziji? Svakako ne onaj tip djevojaka koje pamтите. Svakako ne srednjoškolske ljepotice, lutke koje su uvijek bile u vezi sa starijim i bogatim momcima, ili vi jednostavno nikada niste skupili dovoljno hrabrosti da ih pozovete da izađete, tako da i kada pedeset godina kasnije budete umirali, sa žaljenjem ćete pomisliti na njihov poljubac koji ste možda mogli imati, samo da ste...

Tako dakle, pomislio sam. Zlatni jubilej: deset godina od maturalne večeri koju, uostalom, moja generacija nije ni imala. Svi smo već bili kupili odijela i cipele, spremajući se za veliko majsko slavlje. Momci s brda su, međutim, zapucali već u aprilu. Do maja je moj najbolji prijatelj dobio snajperski metak u glavu i bio sahranjen na Barama, a moja djevojka doživjela nervni slom jer je *pater familias* odlučio da napuste Sarajevo i presele se u njegovu rodnu kuću u Bugojno, „da budu sa svojim narodom”, kako je rekao. Do mene u Ulcinju, glas o tome dospio je poštom, koja je kao i telefoni tada još uvijek funkcionisala, baš kao što sam poštom dobio i svjedočanstvo o završenoj gimnaziji. Šta sam tada uradio? Ne sjećam se, ali spreman sam da se kladim da sam sjeo u istu fotelju i pustio istog starog, dobrog Baha. *Smrdljivog debelog Baha za orguljama Svetog Tome*, kako ga Bernhard naziva u „Starim majstorima”. *Smrdljivog debelog Baha*, kojeg najdublje prezirem onda kada se gadim sam sebi. *Smrdljivog*

debelog Baha, čiji nepojmljivi genij mi je toliko puta poslužio da sve nerazriješene dileme, sramne postupke i kukavička povlačenja utopim u njegovoj muzici, pomislivši svaki put da zapravo postupam ispravno, jer iluminiram u božanskoj ljepoti, namjesto da se bavim ovozemaljskim trivijalnostima. Potom sam otvorio Teino pismo.

Ovo je prsten. Njega ćeš staviti u džep i postupiti prema uputstvima koja slijede. Ovo je avionska karta. Avion poleće iz Sarajeva, 7. maja u 17.30. Kada avion sleti u Amsterdam, čekaću te na aerodromu. Prići ćeš mi i pružićeš mi prsten koji sam ti poslala.

Pitaćeš me: hoćeš li da se udaš za mene. Ja ću reći „da” i živjećemo sretno dok nas smrt ne rastavi. Ovo će se desiti 7. maja, ili nikada. Ako ne budeš u tom avionu, nećeš me više vidjeti. Kao ispriku mogla bih prihvatiti izuzesni splet okolnosti koji bi doveo do toga da se avion sruši i tom prilikom pogineš: sve osim toga duboko prelazi moj prag tolerancije. U slučaju avionske nesreće treba da znaš da ću te uvijek voljeti. Ponavljam: 7. maja u Amsterdamu ili nikada više nećeš čuti za mene.

Volim te, Tea

Sada je 10 časova i trideset minuta. Dan je 7. maj dvijehiljadedruge godine: moj rođendan i rođendan Maršala Tita, iako su mu, a u tome je nemoguće ne vidjeti konce zavjere, kako protiv njega, tako i protiv mene, rođendan uporno slavili 25. maja, pod firmom „Dana mladosti”. Ako vjerujete da se suština svijeta

može izraziti brojkama, ako ste vjernik numerologije, dolazak u Sarajevo, na moj i Titov rođendan, na proslavu deset godina mature, na deset godina od početka rata — svakako će vam reći mnogo toga.

Posljednji put kada sam prespavao u babinom stanu, zamalo nisam ostao bez divnog prijatelja, Amara Bičakčića. Bilo je to 1991, kada sam u stanu koji je napokon napustio grčki student organizovao žurku s nešto trave i mađarskog bijelog vina. Oko 3 sata ujutro društvo se razišlo, a Amar i ja zaključili da smo, citiram ga, *gladni kao vuci*. Ako se držimo ove životinjske terminologije, treba reći da sam ja bio *pijan kao svinja*. U stanu nije bilo ničeg jestivog, tako da je Amar odlučio da ode do Marin Dvora, do fast fooda koji je radio čitave noći. Sklon sam da krivicu za to svalim na doista odvratno mađarsko vino, ali istina je da me je loša trava učinila paranoičnim, te sam ubrzo po Amarovom odlasku, čvrsto ubijeđen da ubice FBI vrebaju na trenutak moje nepažnje, zaključao vrata. Nakon toga sam se odzvukao do kuhinje i tamo izgubio svijest. *Then I Saw A Darkness*. Ujutro me je probudio smrad vlastite kose koja je spokojno tinjala, jer se jedan pramen zapalio, budući da sam pao na pod naslonivši glavu na termoakumulacionu peć. Pažljivo sam osmotrio stan u neredu i ubrzo se suočio s poovskom tajnom: Amara nije bilo u stanu, a ulazna vrata bila su zaključana iznutra. Kako je, zaboga, izašao? I kada? Prosvijetlila me je komšinica, koja je kao Tasmanijski đavo istrčala u haustor kada me je kroz špijunku ugledala kako izlazim iz stana i panično ispričala o mladiću koji je oko četiri ujutro lupao na moja vrata.

Dakle ovako: Amar se s hamburgerima vratio s Marin Dvora i naišao na zaključana vrata. Pozvonio je. Kada mu i nakon toga nisam otvorio, izgubio je živce i stao nogama lupati o vrata, psujući me na sve načine kojih se u tom trenutku uspio dosjetiti. Oni koji su upućeni u tajne bosanskih psovki, znaće da je katalog varijanti proklinjanja koji je imao na raspolaganju bio praktično neiscrpan. Iz komšinicine priče shvatio sam da je na koncu uspio razbuditi sve stanare. Neko od njih pozvao je policiju. Kada je dežurna patrola stigla, zatekla ga je kako s nesmanjenim entuzijazmom urliče i šutira vrata. Pokušao je da im objasni da je unutra bila žurka, da je izašao da kupi hamburgere — *evo, pogledajte, još su topli* — i da mu iz nekog razloga sada ne otvaram. *Glas naroda* iz komšiluka se umiješao u priču ustvrdivši da momak laže, *jer je tu živio neki Grk, student, ali je sada odselio; nikakve tu žurke nije bilo, nego neka ga vode u stanicu i vide šta nije u redu s njim, da nije on neki od onih narkomana*. Policajci su, doista, na vratima ugledali pločicu s grčkim imenom. Pozvonili su i zaključili da u stanu nema nikoga. Amara su odveli u policijsku stanicu, odakle ga je ujutro izveo otac.

U čitavoj situaciji za Amara je bilo nekoliko otežavajućih okolnosti. Najprije, Amar je nedavno završio terapiju odvikavanja od heroina, tako da su roditelji spram njega gajili izvjesne sumnje i strahove. Kasnije će se dobri ljudi navići, jer je to, pokazaće se, bila prva u nizu njegovih terapija detoksikacije. Čitava situacija postaće nadrealna trećeg dana rata,

kada ga je otac pod snajperskom paljbom s Breke u dva ujutro vozio u bolnicu Koševo, jer je Amar procijenio da je početak rata pravo vrijeme za *overdose*. No tada još uvijek nepovjerljivi, roditelji su nekoliko nedjelja odbijali da ga noću puste u grad. Izlasci su mu ograničeni na odlaske u školu, odakle se imao vraćati tačno u minut. Svakoga dana pred školom ga je čekao taksista, prijatelj njegovog oca, koji ga je vozio do kuće i pratio sve dok ga ne bi predao u ruke majci. Na žurku su ga pustili prije svega jer je moje ime, smatrali su, garantovalo pošteno društvo i odsustvo opijata. Pušten je pod uslovom da prespava kod mene, i da se sa mnom ujutro vrati kući, gdje će nas, slijedi stimulatívni i ljekoviti pastoralni detalj, kao nagrada čekati — doručak. Tako da je, kada je u četiri ujutro zaključio da nema izgleda da ću mu otvoriti, vrlo precizno mogao predvidjeti kakva će ga kazna zadesiti pojavi li se *ranom zorom*, sam, roditeljima pred očima. Pretpostavljam da je incident koji je te noći u haustoru napravio bio više rezultat očaja nego bijesa. Jer, kaznu je znao — ali se pitao: gdje je krivica? *Krivica* je, kao što znamo, u tom trenutku hrkala na podu babine kuhinje. *Šta da ti kažem: sve je to od lošeg vina*, rekao sam mu kada sam ga sutradan vidio. Uostalom, mogu vam se desiti i gore stvari nego da vam otac, zato što je vaš pijani prijatelj zaključao vrata i izgubio svijest, na pola godine ukine džeparac i produži zabranu izlaska.

O mogućnosti da ponovo vidim Amara mislio sam dok sam prelazio bosansko-crnogorsku granicu.

Kada iz Cine Gore uđete u Bosnu, dočeka vas put koji je Milorad Dodik, svojevremeno gazda Republike Srpske, napravio pred neke od izbora. Bilo mu je potrebno da birače ubijedi kako on, eto, održava odnose s ostalim *srpskim* zemljama — put prema bratskoj Crnoj Gori bio je dovoljno ubjedljiv... Dodik je dobio izbore.

Danas, taj put je gori od bilo kog makadamskog planinskog drama. Komadi asfalta poredani po blatnoj podlozi. Uzana trasa koja treba da vas odvede u zemlju koja je iskrvarila. To je vjerovatno najgori put u univerzumu, pomislio sam dok sam kroz napuštene zasade jabuka vozio ka Brodu na Drini. Samo kamiondžije nikšičke željezare i podgoričkog „Radoja Dakića” u svojim zarđalim kamionima na rubu raspadanja jure torn kozjom stazom, ne obazirući se na one koji dolaze iz suprotnog pravca. S vremena na vrijeme mimoiđete se s bijelim džipom neke od humanitarnih organizacija koje kruže Balkanom, u kojem se voze ljudi koji vjeruju da su *humanisti* i *civilizovani*, ljudi kojima smo mi potrebni nego oni nama. Jer, da li bi oni bili *civilizovani* da nema *divljaka* poput nas?

Prošli ste granicu. Prije godinu dana, granični prelaz kontrolisala je carina i policija Republike Srpske. Danas, tu su službenici Federacije, uz one srpskog entiteta. Sutra, biće samo bosanski carinici. Ako vjerujete u pravdu koja uvijek dolazi na kraju, zaključićete kako se proces integracije Bosne i Hercegovine odvija sporo, ali čovjek, neutralni posmatrač, slučajni putnik, rekli bismo, ipak uočava promjene.

Dakle: Dodikov put. Da su u izgradnju tog puta uložili makar djelić entuzijazma koji su demonstrirali prilikom rušenja bosanskih gradova, da ne govorimo o tome da kada na red dođe rušenje džamije bosanski Srbin odjednom postaje radišan kao Njemac — danas bih se vozio putem nalik na — upravo njemačke. Ali Republika Srpska je *deridijanska* zemlja — raj dekonstrukcije. *Razoriti, porušiti, rastaviti, razdvojiti* — to su stvari koje zanimaju zemlju ratnika koji su četiri godine bili čuvari džinovskog koncentracionog logora za Bošnjake. Republika Srpska je spomenik torn konc-logoru: nema ničeg što bi se moglo uporediti s bezočnom perverznošću postojanja tog entiteta, nastalog ukrštanjem epskog, varvarskog nasilja i sofisticirane, virtuelne evropske spoljne politike. Kao da nacističke konc-logore ujedinite u jednu teritoriju i obezbijedite im autonomiju: *svi konc-logori u jednoj državi*.

Zamislite čovjeka koji deset godina odlučno odbija da putuje. Čovjeka kojem je čak i vožnja od Ulcinja do Podgorice — put patnje. Za njega to nije sto kilometara asfalta — to je staza posuta sitnim čavlina kojima gazi bos, dok ga bijesna gomila gađa kamenicama. Taj čovjek napokon odluči da putuje, jer su ga se sjetili stari prijatelji i jer je žena koju voli našla za shodno da ga maltretira bijednim bračnim ultimatumima. Njegov dom odjednom postaje središte orkana. Nailazi opasnost koja iz korijena mijenja geografiju njegove kuće — ugodna radna soba odjednom nije prostor smiraja i lijepe umjetnosti, nego vlažna, mračna tamnica u kojoj

mora donijeti važnu odluku od koje zavisi sve ono što ga ne zanima i čega se, konačno, mukom riješio: prije svega emocije i planovi za budućnost. Zato odlučuje da — bježi. Bježi ravno u susret opasnosti, u Sarajevo, tamo gdje leži razrješenje — *jer tamo gdje prebiva opasnost, raste spasonosno.*

I tako: evo me u babinom stanu, u krevetu gdje na vokmenu slušam Oldhamovu „I See A Darkness”. Šta tu radim, šta se to očekuje od mene? Treba da odlučim da li da u 20 časova odem u Holliday Inn i ponovo vidim sve preživjele prijatelje i izgubljene djevojke, ili da u 17.30 na butmirskom aerodromu uđem u avion za Holandiju, koji će me odvesti ravno u budućnost — u brak s mojom najvećom ljubavi. Dozvolite da podignem intonaciju i stvar postavim ovako: šta ću odabrati — prošlost ili budućnost? I ako odaberem prošlost, neće li to biti zato jer po svaku cijenu želim da izbjegnem budućnost. Ili nas nezavršena, prekinuta prošlost proganja poput duha i od našeg života stvara ukletu kuću, koja može biti oslobođena a čini zbačene tek novim suočavanjem sa svim tajnama i neraščišćenim računima prošlosti? Ili, pak, dozvolite da budem precizan i brutalan, i stvar postavim ovako — hoću li imati muda da se pokrenem i odem u Amsterdam?

Ako vjerujete u *happy end*; ako vjerujete u ljudski razum; ako vjerujete da u svakome od nas počiva izvjesna količina zaliha dobra, koja će se, kao kada se porodični nakit iz skrivenih kutija vadi u vremenu najvećeg siromaštva, uz fanfare i konfete pojaviti u odsudnom trenutku — tada svakako smatrate da

ću navečer ući u avion za Amsterdam i nekoliko sati kasnije priviti na grudi Teu, onda kada se probije kroz špalir carinika i pretrči aerodromsku pistu, da bi mi se bacila u zagrljaj. Kažem, ako u sve to vjerujete.

Jer ja ne vjerujem.